

Міжнародне право

УДК 341

Бучковський Артур Петрович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Бучковський Артур Петрович

студент

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Buchkovskiy Arthur

Student of the Yaroslav Mudryi National Law University

ПИТАННЯ «TERRA NULLIUS» В МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОМУ

АСПЕКТИ

ВОПРОС «TERRA NULLIUS» В МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОМ

АСПЕКТЕ

QUESTIONS "TERRA NULLIUS" IN INTERNATIONAL LEGAL

ASPECTS

Анотація. Стаття присвячена висвітленню питання про міжнародний стан територій «Terra nullius». Проаналізовано підходи багатьох вчених щодо інтерпретації даної категорії в різні епохи та з різних точок зору відповідно.

Ключові слова: terra nullius, нічийні території, першовідкривач, право володіння, територіальна претензія.

Аннотация. Статья посвящена раскрытия вопроса о международном состоянии территорий «Terra nullius». Проанализированы подходы многих ученых относительно интерпретации данной категории в разные эпохи и из разных точек зрения соответственно.

Ключевые слова: *terra nullius, ничьи территории, первооткрыватель, право владения, территориальная претензия.*

Summary. *The article is devoted to the issue of the international status of «Terra nullius» territories. The approach of many scientists concerning the interpretation of this category in different epochs and from different points of view, respectively, is analyzed.*

Key words: *terra nullius, no-man territories, discoverer, the right of possession, territorial claim.*

Постановка проблеми. Процес дослідження нічийних територій відбувався з кінця вісімнадцятого століття і триває по наш час. Проблема підпорядкування земель «*terra nullius*» виникала впродовж усього цього періоду, ба навіть, існують випадки сьогодення, коли постає питання про визнання таких територій за певною країною. Як приклад можна згадати міжнародні договори щодо Антарктики, Гренландії чи острова Шпіцберген тощо.

Стан дослідження. Йдеться, зокрема, про висвітлення головних аспектів «*terra nullius*», в період розвитку цивілізацій, такими науковцями як Френціс Лібер, Берк Аарон Хінсдейл, Джордж Графтон Вілсон тощо. Їхній внесок у дослідження даного питання. Проаналізовано думку вітчизняних науковців та стан сьогодення. Зроблено висновок щодо актуальності вивчення даного аспекту міжнародно-правової діяльності держав на основі дослідженого матеріалу.

Мета. Встановити походження словосполучення «Terra nullius», дослідити значення даної категорії у міжнародно-правовому аспекті, ґрунтуючись на думках науковців. Проаналізувати стан сьогодення і визначити важливість дослідження.

Виклад основного матеріалу. Етимологія словосполучення «Terra nullius» бере свій початок ще з ранніх часів державотворення. Зокрема це латинський вираз, що прийшов з римського права і перекладається як «нічия земля». Дана категорія застосовувалась римськими правниками по відношенню до ворожих земель і таких територій, як незаселені острови [1]. Таку думку пропонує Стівен Ньюкомб висвітлюючи її в роботі «Pagans in the Promised Land».

Більш звичним серед науковців є той факт, що даний термін широко почали застосовувати саме на межі вісімнадцятого та дев'ятнадцятого століть і позначав він наступне: «будь-яка земля, яка не є зайнятою чи без соціальної організації може бути придбана в якості нової території суверенною державою, та що закони цієї держави будуть поширюватися на ці землі».

Саме таким чином інтерпретували вираз «Terra nullius» у Англії. На їхню думку «території без соціальної організації» – це землі без будинків чи культурних пасовищ, місцеві жителі не розвивали там свої поселення, інфраструктуру або фермерські угіддя, а отже і не проявляли соціальної структури політичної організації. Уряд Англії застосував цю так названу доктрину «Terra nullius», щоб претендувати на Австралію та встановити там свої порядки із застосуванням англійського законодавства, наприкінці XVIII століття [2].

Нагадаємо, що на той час для Європейських держав існували чотири визнаних на міжнародному рівні способи привласнення нових територій: успадкування, завоювання, купівля та окупація або заселення.

Прикладом успадкування було наступне: Джеймс II отримав у спадок Шотландію від свого батька, коли став королем у 1685 році.

Прикладом завоювання вважали події, коли Англія завоювала Індію силою, а остання в свою чергу перетворилася в колонію першої та регулювалася англійським законодавством.

Купівлею вважався договір між Англією і Францією щодо купівлі низки територій Північної Америки, таких як Луїзіана тощо.

Щодо окупації або заселення, то територія, що заселялася повинна була бути безлюдною і доступною для окупації державою, яка претендувала на неї. До 1670 року англійські юристи говорили про те, що колоністи захоплюють незаселені території, і ті, в свою чергу, оголошуються «Terra nullius», там негайно починає діяти англійське законодавство.

Дещо інша концепція була розроблена першим американським політологом німецького походження – Френцісом Лібером. На його думку, термін «terra nullus» заснований на тому факті, що корінні жителі географічного регіону під час так званої епохи Великих географічних відкриттів не були звернені до християнства. Тобто розумілося, що такі землі є заселеними варварами, язичниками або нехрещеними людьми, яких в свою чергу, християни, по великому рахунку вважали неіснуючими.

Така концепція лягла в основу того, що землі заселені не християнами є вільними або «нічийними територіями» і «тому на них поширюється право володіння християн». За словами Лібера, «язичництво», яке означало бути нехрещеним, «позбавляло людини [яка не є християнином] тих прав, які відповідно до норм справжньої моралі притаманні кожній людській істоті» [3].

У своєму есе 1888 року Берк Аарон Хінсдейл (1837-1900 роки) зафіксував, що право відкриття засноване на «принципі те, що нікому не належить, [може] бути вилучено тим, хто це виявив». Продовжуючи думку Лібера, Хінсдейл зазначив, що цей аргумент набув чинності лише тоді, коли він був доповнений визначенням нічийної землі, наданим християнською церквою. За словами Хінсдейла, розтлумачене християнською церквою визначення «Забезпечило необхідне обґрунтування»: «Вважаємо, що *res nullius* є власністю першовідкривача;

що язичник є неіснуючим; що американський дикун [індіанець] є язичником [nullius або неіснуючим], і вся аргументація на місці». За словами Хінсдейла, цей аргумент, заснований на тому, що аборигени «відкритих» земель не пройшли обряду хрещення, який «лежить в основі права відкриття, критерію, до якого в разі територіальних суперечок зверталися народи, які розділили Новий Світ, і головним обґрунтуванням права власності на всій території Сполучених Штатів» [4]. Тут Хінсдейл послався на рішення у справі Джонсон проти Макінтоша. За його словами, право відкриття утворило «головне обґрунтування права власності по всій території Сполучених Штатів» [5].

Джордж Графтон Вілсон (1863-1951 роки), професор Університету Брауна, Гарвардського університету, флетчерівської школи права і дипломатії, а також Військово-морського коледжу Сполучених Штатів, спираючись на рішення у справі Джонсон проти Макінтоша, висловив думку, що «Англія, Франція, Голландія, Португалія та Іспанія виходили з того, що відкриття земель, раніше не відомих християнських народів, давало християнському першовідкривачу право володіння» [6].

Мислитель Ж. Ж. Русо у своїй праці розмірковує: «Чи достатньо ступити ногою на загальний ділянку землі, щоб проголосити себе одразу ж її господарем? Як може людина або народ заволодіти величезною територією, позбавивши людський рід цієї території, інакше, як не в результаті караного захоплення, оскільки цей акт позбавляє інших людей жител і джерел існування, які природа дає їм усім в загальне користування?» — запитує Русо, підкреслюючи важливість встановлення панування над територією, бо саме воно забезпечує владу і панування над людьми, що проживають на ній. [7 с. 165-166].

Тому в дев'ятнадцятому столітті сформувалася концепція, в яких випадках можна вважати, що держава претендує на нічию землю. Для цього необхідні: солдат, прапор і формальна претензія. Тобто треба не

просто претендувати на сушу, але ще забезпечити її ефективну окупацію. Саме в розвиток цієї концепції встановлюються прапори на морському дні і на Місяці.

У Вітчизняному розумінні «terra nullius» розглядається в межах поняття Територіальна претензія — посягання будь-якої держави на певну територію з метою встановлення свого суверенітету над нею. Саме таке визначення надає О.В. Задорожній у другому томі Української дипломатичної енциклопедії [8].

Варто також торкнутися питання: чи можливе в сучасну епоху, коли, за висловом К. Хаусхофера, «на планеті вже немає нічийної землі» [9 с.276], існування територій, які можуть претендувати на статус terra nullius? І все ж таки прецеденти існують, хоча, здавалося, що це зовсім неможливо.

Яскравим прикладом може слугувати історія Суяш Діксита – жителя Індії, який оголосив себе правителем землі між Єгиптом і Суданом, оскільки ці країни відмовились від претензій на неї.

Сталася ця подія наступним чином: він їхав за маршрутом, що охороняється єгипетськими військовими. Щоб перетнути кордон до Бір-Тавіль, він попросив у них дозволу – і його пустили з умовою, що він не буде робити фото на фоні військових об'єктів, повернеться в той же день і залишить все цінні речі. Він так і зробив, а заодно оголосив незалежність.

Далі Діксит проголосив свого родича прем'єр-міністром і керівником військового міністерства, а батька привітав з днем народження призначенням його президентом. Новоявлений король також запустив сайт для «іноземних інвестицій і заявок на громадянство».

До нього в 2015 році права на цю землю вже заявляв американець Джеремі Кітон – він назвав утворення Королівство Північний Судан і хотів зробити принцесою свою дочку. В тому ж році королем оголосив себе росіянин Дмитро Жихарєв – і назвав землю Королівством Середзем'я [10].

Якщо ж говорити про легітимність такого надбання, то про це роздумував у своєму інтерв'ю посол Ліберленду в Україні – Петер Дейкстра. До слова, ще однієї з новопроголошених країн на територіях «terra nullius».

Петер зауважив: «Якщо територію ніхто не визнає своїми володіннями, то це можете зробити ви. І якщо вже ви на це зважилися, то потрібно дотримуватися певної процедури. Спочатку варто знайти землю, яка нікому не належить. Як у нас – ми знаходимося на клаптику землі між Сербією і Хорватією, але вони-то не заявляли на неї свої претензії. Далі два способи розвитку подій. Перший – ви йдете в міжнародний суд і говорите щось на кшталт: «Я займаю цю землю, маю на неї право і хочу нею керувати». Це легальна процедура, міжнародний закон, але все дуже складно і заплутано, і в сумі займає безліч часу – приблизно сім років. Другий спосіб – почати з того, що ви просто створюєте свою країну. Що наш президент, власне, і зробив. Далі – об'єднуєте людей, які поділяють ваші погляди і мають намір інвестувати та допомагати у розвитку країни» [11].

Висновок. Хоча, Епоха Великих географічних відкриттів вже закінчилася і, здавалося б, на поверхні Землі вже немає суші, яка ще не відкрита. Однак, в Світовому океані, приміром, може виникнути новий острів в результаті вулканічної діяльності, а якщо він буде перебувати за межами будь-яких територіальних вод і економічної зони, то на нього цілком можна претендувати. Тому дане питання є і буде залишатися актуальним в даний час стрімкої глобалізації суспільства.

Література

1. Newcomb S. Pagans in the Promised Land: Decoding the Doctrine of Christian Discovery / Steven Newcomb., 2008. – 224 p. – (Fulcrum Publishing).

2. Fitzmaurice A. The Genealogy of Terra Nullius / Andrew Fitzmaurice. // Australian Historical Studies Journal. – 2008. – vol. 38. – p. 1–15.
3. Wharton F. A Digest of International Law of the United States / Francis Wharton. // U.S. Government Printing Office. – 1887. – vol. 1.
4. Joseph Story, Commentaries on the Constitution of the United States
5. Hinsdale B. The Right of Discovery / B.A. Hinsdale., 1888. – 31 p. – (University of Michigan Library).
6. George Grafton Wilson / International Law and the Constitution. – 13 B.U.L. Rev. – 1933. – 234.
7. Руссо Ж.-Ж. Трактати. М. : Наука, 1969. – 704 с.
8. Задорожній О. В . Територіальна претензія / Українська дипломатична енциклопедія : у 2 т. / Л. В. Губерський (голова). — К.: Знання України, 2004. — Т. 2. М — Я. — 812 с.
9. Хаусхофер К. Границы в их географическом и политическом значении / Классика геополитики, XX век. М. : АСТ, 2003. – с. 227–598.
10. Марченко Ю. Індієць знайшов нічийну землю в Африці. Та став її королем [Електронний ресурс] / Юрій Марченко // Платформа. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://news.platfor.ma/diksitiya/>.
11. Уртан В. «Філософія Ліберленда заключається в свободі»: як на 7 км² намагається з'явитися нова країна [Електронний ресурс] / В. Уртан // Платформа. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://projects.platfor.ma/liberland/>.